

מרכז המידע למודיעיין ולטרור
המרכז למורשת המודיעין (מל"מ)

יולי, 2009

המבצע בעזה **17 בדצמבר 2008 - 18 בינואר 2009** **היבטים עובדתיים ומשפטיים**

תמצית מנהלים

1. מסמך מפורט זה דן במגוון עניינים עובדתיים ובשאלות מתחום המשפט הבינלאומי הקשורים למבצע הצבאי של צה"ל בעזה בחודשים דצמבר 2008 – ינואר 2009 (ה"מבצע בעזה").
2. מסמך זה הוכן עתה על מנת למקם את המבצע בעזה בהקשר העובדתי והמשפטי הנכון. מסמך זה מנתח מספר עניינים הנדונים בו באופן ארעי בלבד, שכן צה"ל עדיין מבצע חקירות מקיפות בשטח ובמישור הפלילי כאחת על מנת לברר את אמיתותן של טענות בקשר להתנהגות הכוחות הלוחמים במהלך המבצע. חקירות אלה ייבחנו על ידי הפרקליט הצבאי הראשי והן כפופות לעיון נוסף של היועץ המשפטי לממשלה. כמו כן, יש להביא בחשבון אפשרות של הגשת עתירות לביקורת שיפוטית על ידי בג"צ.
3. מסמך זה מתייחס להקשרו של המבצע בעזה, ומבוסס על ההנחה כי לישראל הייתה חובה זכות כאחת לצאת למבצע צבאי נגד החמאס בעזה, על מנת להפסיק את מתקפות הטילים והמרגמות הכמעט בלתי פוסקות שלו על אלפי תושבי ישראל, וכן על מנת לשים קץ לפעילויות טרור אחרות של ארגון זה. בין השנים 2000 ל- 2008 הומטרו על ישראל כ-12,000 טילים ופצצות מרגמה, ומתוכם כ-3000 טילים ופצצות מרגמה בשנת 2008 בלבד. חמאס תזמן רבות מהתקפותיו, במתכוון, על מנת להטיל מורא על ילדי בית ספר בבקרים ובשעות אחר-הצהריים. התקפות מכוונות אלה גרמו למותם של אנשים, פציעות ונזקים נרחבים לרכוש; גרמו לסגירה של עסקים; והטילו מורא ופחד על אלפי תושבים אשר נטשו את בתיהם.
4. המסמך מציין כי החמאס פעל באופן עקבי להגדלת טווח כלי הנשק שלו, וכי בסוף שנת 2008, טווח האש של טיליו הגיע לאחדות מהערים הגדולות בישראל ולתשתיות אסטרטגיות.

טווח האיום הקיף 1,000,000 מתושבי ישראל ובהם כ-250,000 תלמידי בית ספר. החמאס אחראי גם לשילוחם של מספר רב של מחבלים מתאבדים במטרה להרוג אזרחים בישראל והקים כח צבאי נרחב בעזה המונה יותר מ-20,000 פעילים חמושים.

5. המסמך מתאר גם את המספר הרב של הערוצים הלא צבאיים שבהם פעלה ישראל על מנת להביא להפסקת המתקפות לפני תחילת המבצע בעזה, לרבות פניות דחופות למזכיר האו"ם ולנשיאי מועצת הביטחון שניהנו בתפקיד, בבקשה שינקטו בפעולה נחושה, וכן מהלכים דיפלומטיים, ישירים ובאמצעות מתווכים, על מנת לעצור את האלימות. למרות כל הצעדים המתוארים לעיל, חמאס המשיך בפעילותו ואף הסלים את מתקפותיו משטח עזה אל שטח ישראל. מתקפות אלה כללו פשיטה לתוך שטחה הריבוני של ישראל, שיצאה מעזה, ביוני 2006, ובמהלכה נחטף חייל צה"ל, רב"ט גלעד שליט, המוחזק בשבי יותר מ-3 שנים מבלי לאפשר לוועד הבינלאומי של הצלב האדום ("ICRC") או לכל גוף בינלאומי אחר לבקרו.

6. בנייתו משפטי מפורט, הכולל סקירה של העקרונות המשפטיים הרלוונטיים והנהגים המקובלים על מדינות, מראה המסמך כי העובדה שישראל נאלצה להשתמש בכח צבאי במסגרת המבצע בעזה הייתה בגדר תשובה הכרחית ומידתית למתקפות החמאס. למרות שצה"ל עדיין חוקר אירועים שונים במהלך המבצע, מראה המסמך כי המפקדים והחיילים הישראליים פעלו על פי המשפט הבינלאומי ההומניטארי, לרבות העקרונות של הבחנה ומידתיות. עקרונות אלה, אשר הוטבעו באימוני הכוחות של צה"ל, בקוד האתי ובכללי הפתיחה באש, חייבו את כוחות צה"ל לכוון את מתקפותיהם אך ורק נגד יעדים צבאיים, ולנסות להבטיח שאזרחים ומטרות אזרחיות לא ייפגעו. כאשר לא הייתה דרך להימנע מנזק לא מכוון באזרחים או רכוש אזרחי, צה"ל עשה מאמצים מיוחדים לוודא כי הפגיעה לא תהיה בלתי מידתית ביחס ליתרון הצבאי הצפוי ממנה, בכל מקרה, ובכלל. הן לפני המבצע בעזה, והן במהלכו, צה"ל עשה פעולות רבות, כפי שמתועד במסמך, על מנת להבטיח שהעזרה ההומניטארית תגיע אל האוכלוסייה האזרחית, ובכלל זה 1,511 משאיות אשר הובילו 37,162 טון.

7. בניגוד חד, חמאס, לפני המבצע בעזה ובמהלכו, הפר באופן ברור וחמור את המשפט הבינלאומי. המסמך מתעד את מתקפות הטילים והמרגמות המכוונות של החמאס על אוכלוסייה אזרחית בישראל, תוך הפרת האיסור של המשפט הבינלאומי על מתקפות מכוונות נגד אזרחים ומטרות אזרחיות. כמו כן מתועדות במסמך טקטיקות מכוונות של החמאס אשר העמידו את האוכלוסייה האזרחית בעזה בסכנה רבה. פעולות אלה כללו, בין השאר, שיגור טילים מתוך אזורים צפופי אוכלוסייה בקרבת בתי ספר ומתקנים מוגנים של האו"ם, תפיסת בתי חולים והפיכתם לבסיסים לפעולות צבאיות, שימוש באמבולנסים להובלת לוחמים, אחסון אמצעי לחימה במסגדים, ומלכוד שכונות אזרחיות שלמות, על מנת לגרום למצב שפגיעה במבנה בודד תביא להרס מבנים רבים אחרים. פעולות אלה, המוצגות בבירור באמצעות תצלומים וקטעי וידאו, מתועדות לאורך כל המסמך את ההפרות של המשפט הבינלאומי. רבים ממקרי המוות והפגיעה באזרחים, וחלק ניכר מהפגיעה ברכוש במהלך המבצע בעזה הם תוצאה של הטקטיקה של החמאס להתערבב בתוך האוכלוסייה האזרחית, להשתמש במתקנים אזרחיים מוגנים

ולפעול בקרבתם. המסמך מתאר גם את הפגיעות והנזקים הישירים שנגרמו לפלסטינים עקב התפוצצות בתי חרושת לנשק של החמאס ונפילה בשוגג של טילים שכוונו לעבר ישראל על מטרות פלסטיניות בעזה.

8. המסמך מתייחס לדילמות הקשות שניצבו בפני ישראל בהתמודדותה עם אויב העושה שימוש באוכלוסייה האזרחית שלו כמגן. המסמך מתאר את אמצעי הזהירות והמנע הרבים שננקטו על ידי צה"ל על מנת למנוע ולצמצם את הפגיעה באזרחים בעזה, תוך חתירה להשגת היעד ההכרחי של עצירת הזרם הבלתי פוסק של טילים ומרגמות מכיוון עזה שפגעו באזרחים וברכוש בישראל. לא זו בלבד שצה"ל בדק, ושב ובדק, את המטרות והשתמש בתחמושת הכי פחות הרסנית להשגת היעדים הצבאיים הלגיטימיים, הוא אף יישם מערכת מורכבת של אזהרות, לרבות אזהרות כלליות לאוכלוסייה האזרחית (באמצעות שידורים באמצעי התקשורת וכרוזים) במטרה למנוע או לצמצם את הנוכחות האזרחית בשטחים ובמתקנים ששימשו את החמאס; התראות אזוריות קראו לאזרחים לפנות שטחים מסוימים לפני תחילת הפעילות של צה"ל, ואזהרות פרטניות (באמצעות שיחות טלפון ויריות אזהרה לכיוון גגות), הזהירו אזרחים לפנות מבנים ספציפיים שסומנו כמטרות לתקיפה. צה"ל פיזר מן האוויר יותר מ- 2.5 מיליון כרוזים, וביצע יותר מ- 165,000 שיחות טלפון על מנת להזהיר אזרחים להתרחק ממטרות צבאיות.

9. במסמך זה, ישראל מכירה בכך כי על אף אמצעי הזהירות שננקטו, נהרגו ונפצעו במהלך המבצע בעזה אזרחים רבים וכן כי נגרם נזק משמעותי לרכוש פרטי וציבורי בעזה. ישראל אינה מנסה למזער את המחיר האנושי שנגרם. כפי שראש הממשלה לשעבר, מר אהוד אולמרט הצהיר עם סיום העימות: "בשם ממשלת ישראל, ברצוני להביע את צערנו על הפגיעה באזרחים לא מעורבים, על הכאב שגרמנו להם, ועל הסבל שנגרם להם ולבני משפחותיהם בשל המצב הבלתי נסבל שגרם חמאס."

10. בניתוח ההיבטים המשפטיים של העימות, המסמך מציין כי מות אזרחים ונזק לרכוש, גם כאשר הם ניכרים, אין פירושם בהכרח הפרה של המשפט הבינלאומי ככזה. בפרט, עקרונות ההבחנה והמידתיות מופרים רק כאשר קיימת כוונה לפגוע באזרחים או כאשר מכוונים אל מטרות אזרחיות תוך התעלמות מהעובדה שצפויה להיגרם פגיעה בלתי מידתית באזרחים, בהתחשב ביתרון הצבאי הצפוי. המתקפות המכוונות של חמאס כווננו נגד אוכלוסייה אזרחית בישראל, הפרו סטנדרטים אלה, ולכן היוו הפרה של המשפט הבינלאומי, בשעה שההתקפות של צה"ל שכוונו אל מטרות צבאיות של חמאס, לא הפרו סטנדרטים אלה, למרות הפגיעה המצערת באוכלוסייה אזרחית.

11. המסמך אף מציג באופן מפורט את מאמצייה של ישראל לתאם ולאפשר סיוע הומניטארי ומתן עזרה לפלסטינים בעזה. בנוסף מתעד המסמך את הדרך שבה עשה חמאס שימוש לרעה בהסדרים אלה, פעם אחר פעם, לרבות פתיחה בהתקפות במהלך הפוגות הומניטאריות, טיווח נקודות מעבר גבול וגניבה וחטיפה של הספקה הומניטארית שיועדה לנזקקים.

12. המסמך מגולל פרטים שטרם פורסמו על החקירות הרבות שנערכו בצה"ל לבירור הטענות שהעלו קבוצות שונות בקשר להפרות חוק שבוצעו. צוותי חקירה מטעם צה"ל בודקים כיום כ-100 תלונות, לרבות 13 חקירות פליליות שנפתחו עד כה, ויבדקו תלונות נוספות, אם וכאשר יוגשו. המסמך מפרט את הממצאים המקדמיים של חלק מהחקירות שבוצעו על ידי צה"ל בשטח, לרבות חקירות בנוגע לטענות על (1) אירועי ירי ופגיעה במתקני או"ם ומתקנים בינלאומיים אחרים; (2) אירועי ירי על מתקנים רפואיים, מבני רפואה, צוותים וכלי רכב רפואיים; (3) אירועים מסוימים מרובי נפגעים אזרחיים; (4) שימוש בתחמושת המכילה זרחן לבן; ו-(5) הרס רכוש פרטי ותשתיות על ידי כוחות קרקעיים. המסמך כולל מידע רב ככל שאפשר לפרסם בשלב זה בנוגע לחקירות מתנהלות, מבלי לפגוע באמינות החקירות ואי תלותן.

13. החקירות בשטח מצויות רק בשלבים מקדמיים של התהליך המשפטי המקיף. הן כפופות לבדיקה עצמאית של הפרקליט הצבאי הראשי, המוסמך להורות על פתיחת חקירה פלילית. החלטות הפרקליט הצבאי הראשי כפופות לביקורת של היועץ המשפטי לממשלה וכן לביקורת שיפוטית של בג"צ. המערכת המופקדת בישראל על חקירת טענות על הפרות, לרבות תהליך הביקורת השיפוטית, מוכרת על ידי גורמים בינלאומיים כממצה ובלתי תלויה; נהליה ומוסדותיה דומים לאלה המקובלים במדינות המערב.

14. ישראל מצרה צער עמוק על האבידות האזרחיות שנגרמו במהלך המבצע בעזה. אולם לישראל יש אחריות וזכות, כאחת, לפי המשפט הבינלאומי, כשם שיש לכל מדינה, להגן על אזרחיה מפני התקפות טילים מכוונות. ישראל מאמינה כי היא מלאה את חובתה באופן שעולה בקנה אחד על כללי המשפט הבינלאומי. ישראל מחויבת לחקור באופן ממצה את כל הטענות נגדה ולפרסם את ממצאי החקירות והליכי הבדיקה והביקורת, עם השלמתם.

[למסמך המלא באנגלית לחץ כאן](#)